

BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Ramazonova E'zoza Xamid qizi

Navoiy davlat universiteti "Musika ta'limi" yo'nalishi 2-bosqich talabasi.

Ilmiy rahbar: Jalilov Shokir Isomiddinovich

Navoiy davlat universiteti "Musiqiy ta'lim"

kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: *Zamonaviy ta'lim sharoitida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish pedagogik oliy ta'limning dolzarb vazifalaridan biriga aylanmoqda. Ushbu maqolada musiqa o'qituvchisi kasbiy kompetensiyasining tarkibiy qismlari va uni rivojlantirishga xizmat qiladigan innovatsion pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda sifat tahliliga asoslangan metodologiya qo'llanilib, kompetensiyaviy, tajribaviy, muammoli va axborot-kommunikatsion yondashuvlarga oid ilmiy qarashlar qiyosiy o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, kasbiy kompetensiya musiqiy-ijrochilik, metodik, texnologik, kommunikativ va refleksiv tarkibiy qismlarning o'zaro uyg'unligida shakllanadi. Shuningdek, loyihaviy ta'lim, muammoli o'qitish, raqamli vositalar, pedagogik amaliyot va refleksiv tahlil kasbiy tayyorgarlik samaradorligini oshiruvchi asosiy yondashuvlar sifatida aniqlandi. Maqola xulosasida innovatsion yondashuvlarni nazariy tayyorgarlik va amaliy faoliyat bilan uzviy bog'lash bo'lajak musiqa o'qituvchilarining raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishini ta'minlashi asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *kasbiy kompetensiya, bo'lajak musiqa o'qituvchisi, innovatsion yondashuv, pedagogik ta'lim, loyihaviy o'qitish, raqamli texnologiyalar, refleksiya, pedagogik amaliyot, metodik tayyorgarlik, musiqa ta'limi.*

KIRISH

Ta'lim tizimidagi o'zgarishlar o'qituvchi faoliyatiga qo'yiladigan talablarni sezilarli darajada oshirmoqda. Bugungi kunda o'qituvchi faqat bilim yetkazuvchi emas, balki o'quvchining rivojlanishini yo'naltiruvchi, o'quv muhitini loyihalovchi va yangi texnologiyalardan ongli foydalanuvchi mutaxassis sifatida qaraladi. Bu talablar musiqa o'qituvchisi uchun alohida ahamiyat kasb etadi, chunki uning faoliyati ijrochilik, pedagogik va tarbiyaviy vazifalarni o'zida birlashtiradi.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy fazilatlarning kasbiy faoliyatda samarali qo'llanilishini anglatadi. Musiqa o'qituvchisi uchun bu tushuncha musiqiy ijrochilik mahorati, dars jarayonini loyihalash qobiliyati, o'quvchilar bilan muloqot madaniyati, zamonaviy axborot vositalaridan foydalanish ko'nikmasi hamda o'z faoliyatini tahlil qila olish layoqatini qamrab oladi.

An'anaviy pedagogik tayyorgarlik ko'pincha nazariy bilimlarni yetkazishga yo'naltirilgan bo'lib, talabani amaliy faoliyatga tayyorligini yetarli darajada ta'minlay olmaydi. Natijada bitiruvchi musiqa asarini mahorat bilan ijro eta olsa-da, uni o'quvchilarga o'rgatish, dars jarayonini jonlantirish va turli qobiliyatdagi o'quvchilar bilan ishlash bo'yicha qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

Innovatsion pedagogik yondashuvlar ushbu muammoni hal etishda muhim vosita hisoblanadi. Ular talabani passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirib, bilimni o'z faoliyati jarayonida egallashiga sharoit yaratadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, musiqa ta'limi sifati ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy tayyorgarligiga bog'liq, biroq bo'lajak o'qituvchilar kompetensiyasini innovatsion usullar asosida shakllantirishning yaxlit tizimi hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Maqolaning maqsadi bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda innovatsion pedagogik yondashuvlarning o'rnini va samaradorligini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot quyidagi vazifalarni o'z oldiga qo'yadi:

— musiqa o'qituvchisi kasbiy kompetensiyasining mazmuni va tarkibiy qismlarini aniqlash.

— innovatsion pedagogik yondashuvlarning asosiy turlarini tahlil qilish.

— har bir yondashuvning kompetensiya shakllantirishdagi imkoniyatlarini ko'rsatish.

— kasbiy tayyorgarlik jarayonini takomillashtirish bo'yicha amaliy xulosalar ishlab chiqish.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda sifat tahliliga asoslangan pedagogik metodologiya qo'llanildi. Metodologik asos sifatida nazariy tahlil, qiyosiy yondashuv, tizimli tahlil va umumlashtirish usullari tanlandi. Ushbu yondashuv kasbiy kompetensiyani yaxlit tizim sifatida o'rganish va innovatsion usullarning ta'sirini konseptual darajada baholash imkonini beradi.

Tadqiqot jarayoni o'zaro bog'liq bir necha bosqichdan iborat bo'ldi.

— birinchi bosqichda kompetensiya, kasbiy tayyorgarlik va pedagogik innovatsiya tushunchalariga oid nazariy qarashlar o'rganildi.

— ikkinchi bosqichda musiqa o'qituvchisi faoliyatining asosiy yo'nalishlari va ularga mos kompetensiya tarkibi tahlil qilindi.

— uchinchi bosqichda kompetensiyaviy, tajribaviy, loyihaviy, muammoli va raqamli yondashuvlar qiyosiy o'rganildi.

— to'rtinchi bosqichda olingan ma'lumotlar umumlashtirilib, innovatsion yondashuvlarning yaxlit modeli shakllantirildi.

Tahlil jarayonida talabaning nazariy bilimi, ijrochilik mahorati, metodik tayyorgarligi, texnologik savodxonligi va refleksiv qobiliyati o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqildi. Shuningdek, har bir innovatsion yondashuvning kuchli tomonlari, qo'llash shartlari va ehtimoliy cheklovlari baholandi.

Tadqiqot muayyan bir oliy ta'lim muassasasi tajribasi bilan cheklanmay, umumiy qonuniyatlarni aniqlashga yo'naltirildi. Shu sababli olingan xulosalarni turli pedagogik ta'lim yo'nalishlari sharoitiga moslashtirish mumkin.

NATIJALAR

Tahlil natijalari musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi bir nechta o'zaro bog'liq tarkibiy qismdan iborat ekanini ko'rsatdi. Birinchisi musiqiy-ijrochilik kompetensiyasi bo'lib, u cholg'u yoki vokal mahorati, musiqiy eshitish va asar talqini ko'nikmalarini qamrab oladi. Ikkinchisi metodik kompetensiya bo'lib, dars loyihalash, o'quv materialini tanlash va o'quvchilar yutuqlarini baholashni o'z ichiga oladi.

Uchinchi tarkibiy qism texnologik kompetensiyadir. U raqamli audio va video vositalar, notalashtirish dasturlari hamda onlayn platformalardan pedagogik maqsadlarda foydalanish qobiliyatini bildiradi. To'rtinchi qism kommunikativ kompetensiya bo'lib, o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot qilishni nazarda tutadi. Beshinchi qism refleksiv kompetensiya hisoblanadi va o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilib, uni takomillashtirib borishini ifodalaydi.

Kasbiy kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

- musiqiy-ijrochilik kompetensiyasi.
- metodik va didaktik kompetensiya.
- texnologik kompetensiya.
- kommunikativ kompetensiya.
- refleksiv va o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasi.

Tahlil kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladigan innovatsion yondashuvlarning quyidagi imkoniyatlarini aniqladi. Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim natijalarini aniq kasbiy vazifalar bilan bog'laydi va talabaning nimani qila olishini birinchi o'ringa qo'yadi. Tajribaviy yondashuv talabaga real o'quv vaziyatlarida ishtirok etib, tajriba orttirish va uni tahlil qilish imkonini beradi. Loyihaviy yondashuv talabani mustaqil dars yoki ijodiy loyiha ishlab chiqishga undaydi. Muammoli o'qitish talabaning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi, chunki u real pedagogik muammolarning yechimini izlaydi. Raqamli yondashuv esa zamonaviy texnologiyalarni dars jarayoniga ongli kiritish ko'nikmasini shakllantiradi.

Innovatsion yondashuvlar samaradorligini oshiruvchi omillar sifatida quyidagilar aniqlandi:

- nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan muntazam bog'lash.
- talabalarning faol ishtirokini ta'minlovchi o'quv topshiriqlarini qo'llash.
- pedagogik amaliyotni bosqichma-bosqich va yo'naltirilgan holda tashkil etish.

- tajribali o'qituvchi-mentor ko'magidan foydalanish.
- talabaning o'z faoliyatini tahlil qilishi uchun refleksiv topshiriqlar berish.
- raqamli vositalardan maqsadli va me'yorida foydalanish.

Shuningdek, tahlil quyidagi muammolarni ko'rsatdi:

- nazariy fanlar va amaliyot o'rtasidagi uzilish.
- ijrochilik tayyorgarligiga ortiqcha urg'u berilib, metodik tayyorgarlikning e'tibordan chetda qolishi.
- raqamli vositalardan mexanik, pedagogik maqsadsiz foydalanish.
- pedagogik amaliyotning qisqa va rasmiy tashkil etilishi.
- talabaning o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmasi yetarli shakllanmaganligi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar kasbiy kompetensiyani alohida fan doirasida emas, balki butun ta'lim jarayoni davomida izchil shakllantirish zarurligini ko'rsatadi. Ijrochilik mahorati musiqa o'qituvchisi uchun zarur, biroq yetarli emas. Mohir ijrochi har doim ham yaxshi o'qituvchi bo'lavermaydi, chunki o'qitish o'z mahoratini boshqalarga tushunarli tarzda yetkazishni talab qiladi.

Muhokama jarayonida refleksiv yondashuvning ahamiyati alohida qayd etildi. O'z darsini tahlil qilish, muvaffaqiyatsiz holatlardan xulosa chiqarish va usullarini takomillashtirish ko'nikmasi o'qituvchining uzluksiz kasbiy o'sishini ta'minlaydi. Shu bois pedagogik amaliyot jarayonida kundalik yuritish, dars tahlili va o'zaro kuzatuv kabi usullarni qo'llash maqsadga muvofiq.

Raqamli texnologiyalar musiqa ta'limida keng imkoniyatlar yaratadi. Ular yordamida talaba asarlarni tinglash, yozib olish, tahlil qilish va o'quvchilar uchun interaktiv topshiriqlar tayyorlash imkoniga ega bo'ladi. Biroq texnologiya o'z-o'zidan natija bermaydi: uning samaradorligi pedagogik maqsadga mosligi va o'qituvchining uni ongli qo'llashiga bog'liq. Shu sababli texnologik kompetensiya pedagogik va predmet bilimlari bilan birgalikda rivojlantirilishi kerak.

Loyihaviy va muammoli yondashuvlar talabada ijodiy mustaqillikni shakllantirishi bilan ajralib turadi. Masalan, talaba muayyan yoshdagi o'quvchilar uchun musiqiy dars loyihasini ishlab chiqib, uni sinab ko'rsa va natijalarini tahlil qilsa, nazariy bilimlar amaliy mazmun kasb etadi. Bunday faoliyat talabaning o'z pedagogik qarashlarini shakllantirishiga yordam beradi.

Shu bilan birga innovatsion yondashuvlarni qo'llashda me'yor muhim. Yangilikni yangilik uchun joriy etish ta'lim sifatiga zarar yetkazishi mumkin. Har bir yondashuv ta'lim maqsadiga, talabalar tayyorgarligiga va mavjud sharoitga mos tanlanishi lozim. An'anaviy usullarning samarali jihatlarini saqlagan holda ularni innovatsion vositalar bilan boyitish eng maqbul yo'ldir.

Muhokama natijasida bo'lajak musiqa o'qituvchilari kasbiy kompetensiyasini samarali shakllantirish uchun quyidagi shartlar aniqlandi:

- ta'lim jarayonida nazariy va amaliy tayyorgarlik uyg'unligini ta'minlash.
- metodik va texnologik tayyorgarlikka ijrochilik tayyorgarligi bilan teng e'tibor berish.
- loyihaviy va muammoli topshiriqlardan muntazam foydalanish.
- pedagogik amaliyotni uzluksiz va mentor nazorati ostida tashkil etish.
- refleksiv tahlil ko'nikmasini maxsus topshiriqlar orqali rivojlantirish.
- innovatsiyalarni ta'lim maqsadiga mos va me'yorida qo'llash.

XULOSA

Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasi musiqiy-ijrochilik, metodik, texnologik, kommunikativ va refleksiv tarkibiy qismlarning

o'zaro uyg'unligidan iborat murakkab tizimdir. Uni shakllantirish uchun an'anaviy tayyorgarlik usullarini innovatsion yondashuvlar bilan boyitish zarur.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, kompetensiyaviy, tajribaviy, loyihaviy, muammoli va raqamli yondashuvlar talabning faol ishtirokini ta'minlab, nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmasini rivojlantiradi. Ularning samaradorligi nazariya va amaliyot uyg'unligi, mentor yo'l-yo'riqi hamda refleksiv tahlil bilan belgilanadi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion pedagogik yondashuvlarni ta'lim jarayoniga izchil va me'yorida joriy etish bo'lajak musiqa o'qituvchilarining raqobatbardosh, ijodkor va o'z faoliyatini doimiy takomillashtiruvchi mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey J. Experience and Education. New York: Macmillan, 1938.
2. Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1984.
3. Mishra P., Koehler M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. 2006. Vol. 108, No. 6. P. 1017–1054.
4. Savery J. R., Duffy T. M. Problem Based Learning: An Instructional Model and Its Constructivist Framework // Educational Technology. 1995. Vol. 35, No. 5. P. 31–38.
5. Schön D. A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. New York: Basic Books, 1983.
6. Shulman L. S. Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching // Educational Researcher. 1986. Vol. 15, No. 2. P. 4–14.
7. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
8. Barenboim L. A. Muzykalnaya pedagogika i ispolnitelstvo. Leningrad: Muzyka, 1974.